

Asia: VM003:00/2017 VM/155/03.01.00/2018

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 5 §, 6 § ja 7 §:n 1 momentin kumoamisesta

1. Yleiset kommentit lakiehdotuksesta

SOSTE kiittää saamastaan lausuntopyynnöstä. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta. Lain tarkoituksena on EU:n saavutettavuusdirektiivin kansallinen implementointi sekä palvelujen saatavuuden, saavutettavuuden, laadun ja tietoturvallisuuden parantaminen. Ehdotettavan lain kanssa rinnakkaisia säännöksiä (24.1.2003/13, laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassassa 5§, 6§ ja 7§:n 1 momentti) esitetään samassa yhteydessä kumottavaksi.

EU:n saavutettavuusdirektiivillä harmonisoidaan jäsenmaiden saavutettavuusvaatimuksia sekä turvataan yhdenvertaisuuden toteuttamista. Sen kansallinen implementointi luo verkkopalveluiden saavutettavuudelle yhdenmukaiset, minimitason vaatimukset. Uudistus tulee koskemaan huomattavaa määrää verkkosivuja ja erilaisia digitaalisia sovelluksia. SOSTE kannattaa esitystä uudistaa digitaalisia palveluita koskevat säännökset nykyistä velvoittavimmiksi. Digitaalisten palveluiden yleistyessä on tärkeää, että kaikille tarjotaan yhdenvertaiset mahdollisuudet palveluiden käyttöön. SOSTE haluaa kuitenkin huomauttaa, että olennainen osa verkkopalvelujen sisällöistä tulisi olla saatavilla myös kansallisilla viittomakielillä ja sivustojen viittomakielisten osuuksien tai polkujen niihin tulisi olla helposti löydettävissä verkkosivuston yläkulmasta osana sivuston muuta kielivalikoimaa.

Esitetyn lain saavutettavuusvaatimuksia sovellettaisiin myös julkisen sektorin toimijoiden rahoittamien digitaalisten palveluiden kehittämiseen ja ylläpitoon. Siten saavutettavuusvaatimukset koskisivat myös SOSTEn jäsenjärjestöjä, joiden toimintaa rahoitetaan pääsääntöisesti Veikkausvoittavaroista STM:n alaisen sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen STEAn kautta.

2. Kommentit lakiehdotuksen pykäliin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin

1 luku: Yleiset säännökset

Lain 2 § :ssä ehdotetaan säädettäväksi lain keskeisten käsitteiden määritelmät. 4 kohdassa säädellään saavutettavuuden määritelmä. SOSTE katsoo, että kyseistä määritelmää olisi hyvä selkeyttää ja esittää, että lakiesitykseen nostetaan yksityiskohtaisista perusteluista tarkempi määritelmä saavutettavuuden periaatteista lisäämällä virke: "Saavutettavuuteen sisältyy neljä periaatetta – havaittavuus, hallittavuus, ymmärrettävyys ja toimintavarmuus".

SOSTE pitää valitettavana, että työpaikkojen intra- ja ekstranet-palvelut on esityksessä jätetty lain soveltamisalan (3 §) ulkopuolelle. Tämä voi sekä estää joidenkin henkilöiden työllistymistä että merkittävästi vaikeuttaa heidän työntekoaan. SOSTE katsoo, että lakia tulisikin soveltaa myös työpaikkojen intra- ja ekstranet-palveluihin. Lisäksi SOSTE huomauttaa, että YK:n vammaissopimuksen 24 artikla edellyttää osallistavaa koulutusjärjestelmää kaikilla tasoilla. Tästä syystä soveltamisalan tulisi täsmentää kattamaan myös varhaiskasvatukseen ja koulutukseen liittyvät sisällöt.

2 luku: Viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestäminen yleisölle

Lain 4 §:ssä säädetään digitaalisten palvelujen yleisistä suunnitteluvollisuuksista. Tämä on tarpeen, sillä laillisuusvalvonnassa on todettu toistuvia puutteita esimerkiksi tietoturvallisuuden toteutumisessa. Henkilötietojen käsittelyssä tulee aina noudattaa henkilötietolain (523/1999) periaatteita, kuten lakisääteisiä salassapito- ja vaitiolovelvollisuuksia, mikä olisi hyvä esityksessä vielä täsmentää.

Järjestölähtöisissä digitaalisissa auttamispalveluissa, kuten mielenterveys- ja päihdepalvelujen asiakkaille suunnatuissa vertaistukiryhmissä ja oma-apusovelluksissa, yksityisyyden turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää. Moniin ongelmiin liittyy häpeää ja leimautumisen pelkoa, joka nostaa asiakkaiden avunhaun kynnystä, mikäli yksityisyyttä ei voida turvata. Tästä syystä onkin kannatettavaa, että 4 §:ssä edellytetään palvelun käyttäjien tietosuojan varmistamista EU:n tietosuoja-asetuksen (2016/679) mukaisesti ja vielä erikseen säännellään sähköisen tunnistamisen rajoituksista lain 6 §:ssä. Kaikissa tilanteissa käyttäjää ei pidä lähteä tunnistamaan vaan siihen on aina oltava erityinen syy.

Lain 4 §:n 1 momentissa edellytetään, että digitaalisen palvelun helppokäyttöisyys varmistetaan käytettävyyssarviointien ja – testien avulla. Tätä veloitetta olisi syytä jatkovalmistelussa vielä täsmentää määrittelemällä yksityiskohtaisesti, miten käytettävyyssarviointit ja – testit tulee suorittaa. SOSTE katsoo, että erityisesti palvelujen kohderyhmät, kuten erilaiset potilasryhmät, tulisi ottaa mukaan arviointi- ja testiryhmiin.

Lain 5 §:ssä säädetään digitaalisten palvelujen tarjoamiseen liittyvistä viranomaisvelvollisuuksista, kuten velvollisuudesta huolehtia digitaalisille palveluille vaihtoehtoisten kanavien ja asiointitapojen saatavuudesta. SOSTE pitää tätä kirjausta erittäin tarpeellisena, sillä aina tulee olemaan asiakasryhmiä, jotka eivät kykene digitaalisten palvelujen käyttöön. Velvoite vaihtoehtoisten asiointitapojen tarjoamiseen turvaa näiden asiakkaiden palveluja. Samoin perusteiden SOSTE

kannattaa esitystä siitä, ettei hallinnon asiakkaille säädetä digitaalisten palvelujen käyttövelvoitetta. Lisäksi SOSTE esittää, että lain 5 § 3 momentissa tulisi vielä täsmentää, miten pitkään väliaikainen palvelun rajoitus voi kestää.

3 luku: Digitaalisten palvelujen saavutettavuus

Lakiesityksen 3. luvussa avataan yksityiskohtaisesti saavutettavuuden käsitteitä, periaatteita ja siihen liittyviä menettelytapoja. Samassa yhteydessä esitetään, että saavutettavuusvaatimusten tulisi jatkossa olla keskitetysti saatavilla valvontaviranomaisen sivuilta suomeksi ja ruotsiksi. SOSTE huomauttaa, että myös tämän sivuston saavutettavuus on varmistettava ja esittää, että saavutettavuusvaatimusten tulisi olla lisäksi kirjallisesti saatavilla esimerkiksi kirjastossa ja/tai väestökisterikeskuksen kansalaisneuvonnassa, jotta asiakkaat voivat niihin helposti tutustua. Lisäksi SOSTE esittää, että selkokielen käyttö tulisi mainita myös lakitekstissä, ei pelkästään lain perusteluissa.

4 luku: Saavutettavuusvaatimusten valvonta ja oikeussuoja

SOSTE pitää 14 §:ssä esitettyä uhkasakkomahdollisuutta kannatettavana.

5 luku: Erinäiset säännökset

SOSTElla ei ole kommentteja lukuun 5.

3. Kommentit vaikutusten arviointiin

Esityksessä on laajasti ja ansiokkaasti kartoitettu viranomaisten digitaalisten palveluiden muutostöiden taloudellisia vaikutuksia. Vaikka lakimuutokset tulevat koskemaan myös järjestötoimijoita, näiden osalta taloudellisia vaikutuksia ei ole huomioitu lainkaan. SOSTE esittää, että järjestöjen digitaalisten palveluiden muutostöiden taloudelliset vaikutukset myös selvitetään. Mahdolliset muutostyöt tulevat vaikuttamaan järjestöjen hakemiin avustusmääriin, sillä järjestöt tuottavat paljon esimerkiksi erilaisia digitaalisia oppaita ja neuvontapalveluja.

Vaikutuksissa kielellisten oikeuksien toteutumiseen on tuotu esiin suurimmat vaikutukset palveluiden sisältöön liittyvään ymmärrettävyyden vaatimukseen, joka helpottaa erityisesti kielellisistä vaikeuksista kärsiviä tai henkilöitä joiden suomen kielen osaaminen ei ole vielä vahvaa. SOSTE korostaa, että pelkän selkokielen käyttö ei kuitenkaan riittävässä määrin palvele viittomakieltä käyttäviä, joille kirjoitettu kieli ei ole äidinkieli.

SOSTE yhtyy esityksen valmistelijoiden näkemykseen ehdotuksen positiivisista vaikutuksista yhdenvertaisuuteen. Saavutettavuusvaatimusten mukaiset digitaaliset palvelut tulevat merkittävästi helpottamaan useiden asiakasryhmien, kuten vammaisten ja ikääntyneiden palveluiden käyttöä, vaikka osa vammaaryhmistä jää yhä palveluiden ulkopuolelle. Käyttäjien tarvitsema tuki ja opastus palveluiden käyttöön tulee kuitenkin varmistaa.

4. Muut kommentit

-

Lahti Tuuli
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry